

Aktuální | Rozhovory | „Čím jste starší, tím je těžší bejt hajzl.“

„Čím jste starší, tím je těžší bejt hajzl.“

Irvine Welsh míří do Prahy. Publikujeme druhou část rozhovoru novináře Simona Hattenstonea se spisovatelem Irvinem Welshem, hostem Festivalu spisovatelů Praha 2018. Rozhovor byl publikován v časopise The Guardian.

A pak tu je ten návyk na heroin. Na rozdíl od jiných závisláků, říká, si ho nebral proto, aby unikl hrůzám života; pro něj byl heroin čistým požitkářstvím. Ale brzy se z toho stal problém. „První rok jsem myslel, že jsem v pohodě, ale napřesrok už jsem si to říkat nemohl. Pohyboval jsem se v jiných kruzích, šlo to se mnou dolů.“

Ptám se, co bylo na heroinu tak úžasného. Mluví o něm dlouho a spíš obdivně. „Pocit ohromný pohody až do bodu, kdy je ti úplně všechno opravdu u prdele. Ten pocit nepřemožitelnosti. To je na heroinu to nejlepší, to nejhorší na něm je, že si nemáš s ostatníma co říct. Samozřejmě je to všechno klam. I když budeš v nějaký posraný díře sedět ve vlastních chcankách, herák ti dá iluzi síly, moci a pohody. A pochopíš, proč to lidi, co cítí, že nic neznamenaj, tak bere. Na konci jsi jenom štvanec; bereš heroin, aby ti nebylo blbě, ne abys měl nějakou euforii.“

Welsh byl na heroinu závislý asi osmnáct měsíců. Měl absták a říká, že to bylo šílené. Ale ze závislosti se dostal. Většinu svých dvacátých let věku strávil mezi Edinburhem a Londýnem a snažil se – neúspěšně – dostat do nějaké punkové kapely. Zlom v jeho životě byl náhoda – doslova. Jel autobusem na zápas Hibernian, ale autobus měl nehodu a převrátil se na střechu. Za zranění dostal jako odškodné 2 000 liber. Použil je jako zálohu na hypotéku za byt v Hackney v ceně 8 000 liber, který o osmnáct měsíců později prodal za 15 000. Za 17 000 koupil domek v jihovýchodním Londýně a o osmnáct měsíců později ho prodal za 52 000.

Nechápu, říkám. Jak je možné přejít od života hazardního odevzdání se k takovému zodpovědnému zájmu o vlastní prospěch?

„Je to obsesivně-kompulzivní záležitost. Jsem posedlej vším, co dělám. Byl to způsob, jak vydělat rychlý prachy, pěkněj vojev. Proč bys to měl dělat? Kurva proč? Chceš udělat něco se svým životem, ne se tu jebat kolem a opravovat a prodávat baráky.“

Koncem 80. let se vrátil do Edinburghu a k další nové kariéře, tentokrát v místní státní správě. A opět zde byl úspěšný. Dosáhl řady rychlých povýšení, kterou ukončil jako šéf školení v oddělení ekonomického rozvoje. „Zaměstnanci mě docela nenáviděli. Byl jsem fakt přímočarej.“ Byl již dostatečně starý na to, aby sám sebe doporučil na magisterské studium v oboru podnikání, samozřejmě při zaměstnání. Studium dokončil. Ve stejnou dobu se začal vážně zabývat psaním. Jak tvrdí, většinu *Trainspottingu* napsal v práci. Po jeho vydání v roce 1993 se vzdal své pracovní pozice středního managementu a začal psát na plný úvazek.

Zatímco reality byly jen dočasnou posedlostí, psaní se stalo posedlostí permanentní: „Tohle jediný mě drží pořád, protože když dostaneš prázdnou stránku, můžeš vytvořit celej svět, a jestli ti začne lízt na nervy tohle, jsi v podstatě v prdeli.“ A lezlo mu už někdy psaní na nervy? „Nikdy. *Nikdy*. Některý projekty mi na nervy lezly, ale ne představa psaní.“ K tomu souhlasně přikusuje halloumi. „Tenhle měkkej zvuk, jakej vyluzuje na zubech, je skvělej. Připomíná mi zvuk, když meješ nádobí.“

Svět, který tvoří je odporný, krutý. Ve *Sviňákovi* (Filtch, č. též Špína) je hlavním hrdinou ten nejsviňáčtější policajt, *Noční můry s čápem marabu* (Marabou Stork Nightmares) jsou o chlápku v kómatu, kterého sexuálně zneužíval strýček; *Slušná jízda* (A Decent Ride) se zabývá taxikářem posedlým sexem; *Postelová tajemství mistrů kuchařů* (Bedroom Secrets of the Masterchefs) je o pijáckém fotbalovém chuligánovi; a tak dál. Welsh se pořád a pořád vrací ke stejným tématům zkažené, destruktivní maskulinity: chlastání, balení, šňupání, plkání, šukání, chvástání, podvádění a deptání.

Trainspotting je pořád jeho největším úspěchem. Vadí mu, že kritici často říkají, že se téhle knize už nikdy nevyrovnal? „Nenechávám se tím otrávit, protože jdu od jednoho projektu ke druhému. Obvykle je přede mnou kniha nebo film nebo něco do televize. A když něco děláš, seš v tom až po uši. Ani zdaleka si nemyslím, že *Trainspotting* je mou nejlepší knížkou.“

Nenávidí revidování. V tu chvíli už myslí na novou knihu. To proto jsou tak syrové – při nejlepším nabité energií, při nejhorším se čtou jako hrubá verze, „Jsem docela netrpělivej. Jak mám příběh hotovej, chci od něj pryč. Nezabývám se stylizací a literární hodnotou, prostě přemýšlím o dalším příběhu.“

Říkám, že z jednoho aktu násilí v nové knize se mi dělá šoufl, ale přesto se zdá, že on se v něm docela vyžívá. „Hahaha!“ A směje se opravdu hlasitě, zplna hrdla. Nejsem si jist, jestli je to škodolibost, rozpaky nebo obojí. „No, musíš se do toho chlápka vžít,“ říká, „V *Nočních můrách* je scéna znásilnění, která pořád jede a jede, a já si říkal, že je to jen trochu psaní. Měl jsem od toho odstup. Pak měla premiéru hra podle toho a ta scéna znásilnění se odehrávala ve stanu, takže ty jsi ji neviděl, ale slyšels všechny ty výkřiky, trvalo to osm minut a mně z toho bylo na umření. Přál jsem si, ať se otevře země a pohltí mě, protože jsem cítil tu nesnesitelnou bolest a muka všech v publiku. A říkal jsem si, reagujou ti lidi taky takhle, když čtou, co jsem napsal?“

Ale to jej nevede k tomu, aby přehodnotil, jak určité scény psát. „Nemůžeš cenzurovat sám sebe,“ říká. Je v tobě kus Begbieho, ptám se – jsi prchlivý? „Nebejvám prchlivej, ale když mi to nejde, tak chytanu vzteka, z čehož nadšenej nejsem. Už jsem se nevztekal docela dlouho. Ale v tu chvíli popadnu všechno, co mi přijde pod ruku. Kdysi jsem někoho praštil v baru židlí po hlavě. Byla docela těžká. Byl jsem fakt nasranej. Možná by bylo lepší, kdyby to někdo udělal mně, než já jemu, protože ta vina potom je ochromující. Je to mnohem horší, než ten šok, když se to stane tobě. Z toho se dá otřepat. Ale když to uděláš někomu jinému...“

Zdá se, že určitou slušností dojde v *Dead Men's Trousers* usmíření i Begbie; jakýmsi etickým nihilismem – když chceš deptat lidi, filosofuje, přesvědč se, že to jsou lidi, které neznáš, ne ty, co máš rád. Welsh se usměje. „Jo, to je Begbie. Teď je to kluk z plakátu na existenciální zuřivost bílýho chlapa. Je to jeho přístup, když potřebuješ někde vybit násilí, je lepší ublížit úplným cizincům, než ublížit svým blízkým.“

Kdo by vyhrál bitku mezi jím a Begbiem? „Begbie,“ odpoví okamžitě. „Ostatní tři bych zvládnul snadno.“

V *Dead Men's Trousers* mluví Renton o tom nejhorším, co kdy udělal (na pohřbu svého bratra měl sex s těhotnou švagrovou). Co nejhoršího udělal Welsh? Poprvé za celý den odmítne odpovědět.

„Nikdy nemluví o tom, co jsem udělal nejhoršího. Mluvit o věcech, co jsi spáchal, není nic příjemného, a pak jsou tu věci, který bolejí a jsou mimo meze. Když kvůli tvému chování trpí lidi, co ti věří, to je to nejhorší, co můžeš udělat.“

V jeho hlase teď není žádná škodolibost, jen smrtelná vážnost. „Vždycky jsem měl určitý morální povědomí, ale čím seš starší, tím je silnější. Je těžší bejt hajzl.“ A s tím taky přichází bolest, říká: „Vším, co děláš, se snažíš být lepší verzí sebe sama. Ale jak se lepšíš a dostáváš na mírně vyšší morální úroveň, tím víc se drásáš. Víc kriticky se za sebou ohlížíš. Takže si myslím, že na sebe musíš bejt i trochu hodnej.“

Je pozdní odpoledne a Welsh se má v nahrávacím studiu setkat s legendárním producentem Arthurem Blakem. Nahrávají singl, jehož vydání se má krýt s vydáním tohoto nového románu. Welsh napsal text volně založený na *Dead Men's Trousers*, který bude rapovat do tanečního tracku. Dopije hrnek zeleného čaje a odcházíme.

Na ulici čekáme na taxi a on mluví o politice. Říká, že je produktem thatcherovské éry (stejně jako osazenstvo *Trainspottingu* je i on přirozeným kšeftařem), ale sám sebe označuje za punkrockového anarchistu. Nenávidí všechno, co představuje EU, pokud se jedná o centralizovanou moc a velký byznys, ale radši by byl v ní než mimo ní. A co se Skotska týče, „jsem ještě míň pro skotskou nezávislost než pro zrušení Spojeného království. Nejsem ani tak separatista, jako pro to, aby se rozpadlo celý.“ *Taxxxxiiii!* S velkolepou autoritou mávne na taxíka.

Míříme do studia v Hackney a on přemýšlí o pojmu kontrola. Často, říká, cítí nutkání přestat se ovládat, což se dá dobře vysvětlit jeho nenávislně-milostným vztahem k drogám. „Potřebuješ vyběhnout ze své pohodlný zóny, což je rysem mého života.“

Ale v udržovaném období stability se zdáš být spokojený, říkám - s Beth je ženatý už třináct let. „No, vlastně jsme v rozvodovém řízení,“ říká, „není to snadný pro nikoho z nás.“ Je v tom nějaká jiná žena? Zdá se, že se současně směje i dusí. „Ne. Řekněme, že tenhle rok byl vztahově turbulentní. Do následného vztahu jsem spadl hodně rychle. Bylo to hloupý, protože to bylo moc rychlý.“

Welsh je připraven opět zamíchat se svým životem. „Měl jsem tři dlouhodobý vztahy a mezi nima jednotlivý šoustací období. Ve stejnou dobu se u mě sešel problém s koexistencí a strach ze závazku. To mívá hodně chlápků. Je to, jako když najdeš krásnou princeznu, postavíš hrad a pak pláchneš na rytířskou výpravu. A to je můj případ, ať už proto, že jsem makal na filmu, ležel v knížkách, nebo jezdil po literárních festivalech. Byl jsem celou dobu pryč. To byl problém v každým vztahu, co jsem měl. Mám rád někoho, koho miluju a kdo miluje mě, ale zároveň od nich taky vždycky utíkám. To je něco, co musím vyřešit.“

Odloučení traumatizuje i osvobozuje, říká. Teď zase začíná s Djingem, obchází noční kluby, žije život mladého kluka. Přijíždíme do studia. Představuje mě produkčnímu týmu, nasadí si sluchátka a začnou nahrávat, rapuje do těžkého tanečního beatu. Jeho slova jsou plná zuřivosti, ale Welsh je sám se sebou spokojen.

Než odejdu, zeptám se, jestli je tohle opravdu jeho poslední trainspottingovská kniha. Zdá se, že ho ta domněnka překvapí. Pak si vzpomene na svoje vlastní slova. „To jsem řekl? Asi jo, že jo? Už to můžu změnit. Jo. Ještě bude jedna.“

A s tím se vrátí ke svému rapování. Baví nás, baví sebe, je to nejhlučnější kluk ve třídě, je středem pozornosti, věčný rebel, prostě proto, že se mu to líbí. Všemi těmi novými zjištěními o sobě samém se

Welsh nijak moc netrápí. Že by dospěl, ještě nijak nehrozí.

Z angličtiny přeložil Luboš Snížek.